

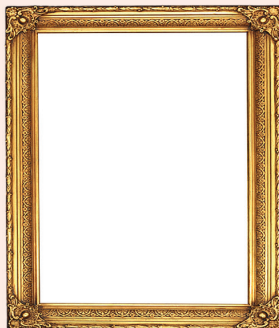
ستایش - تماشاخانه

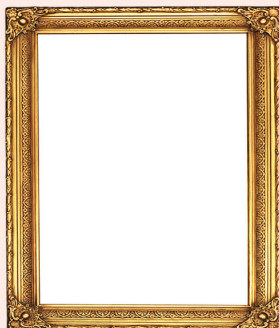
دو دوست تازه

از قرن پنجم هجری قمری به دانش آموزان قرن پانزدهم سلام می‌کنم. من **نظامی**، شاعر کتاب **مخزن الاسرار** هستم. همان کسی که شعر «ستایش» را در قالب مثنوی سروده است. تصویرم را از انتهای کتاب پیدا کنید و در کادر روبه‌رو بچسبانید.

من **پروین دولت‌آبادی** هستم. شاعر هم‌عصر شما که اشعارم را در کتاب‌های درسی خوانده‌اید. در سال ۱۳۰۳ در اصفهان به دنیا آمدم و همین چند سال پیش در تهران آرام گرفتم. از من آثار زیادی به جا مانده که بهترین آنها، **گل بادام** است. برای اینکه چهره‌ی من را به خاطر بسپارید، تصویرم را از انتهای کتاب بردارید و در قاب قرار دهید.

بیشتر بیا موزیم

خاک ضعیف از تو توانا شده

ای همه هستی ز تو پیدا شده

هم تو بیخشای و بیخش ای کریم

از پی توست این همه امید و بیم

سؤال به نظر شما چرا رنگ بعضی واژه‌ها با بقیه فرق دارد؟

• چه رابطه‌ای میان واژه‌های هم‌رنگ وجود دارد؟

پاسخ همان‌طور که می‌بینید، کلمه‌ی «شده» در پایان مصراع اول و دوم، از نظر **معنی** و **شکل ظاهری** دقیقاً

مثل هم است. به این‌گونه واژه‌ها «**ردیف**» می‌گوییم.

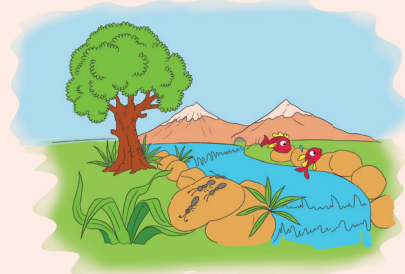
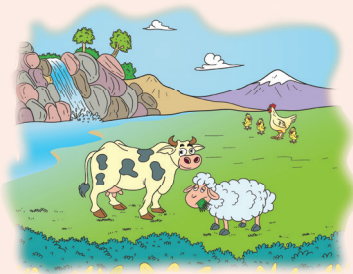
کلمه‌های «پیدا، توانا» که قبل از ردیف آمده‌اند و واژه‌های «بیم، کریم» در پایان مصراع‌ها، از نظر آهنگ با یکدیگر یکسان هستند و حروف انتهایی آنها شبیه به هم است. به این‌گونه واژه‌ها «**قافیه**» می‌گوییم.

فرض کنید هر یک از خط‌های زیر یک مصراع هستند. ما قافیه‌های دو بیت اول را مشخص کردیم. با توجه به شعر «ستایش» علامت قافیه‌های بعدی را شما بگذارید.

★	_____	★	_____
■	_____	■	_____
	_____		_____
	_____		_____

شکلی را که رسم کرده‌اید، دقیقاً شکل یکی از قالب‌های شعری یعنی «**مثنوی**» است که هر بیت آن، قافیه‌های جداگانه دارد. شاعران معمولاً برای سرودن داستان‌های طولانی از این قالب استفاده می‌کنند.

آنچه می‌آموزیم ۱

سؤال با توجه به متن درس و تصویرهای بالا، یک متن زیبا بنویسید.

در نوشتن هر متن ادبی باید به چند نکته توجه کنیم:

از زبان نوشتاری استفاده کنیم نه زبان محاوره.

از نشانه‌های نگارشی در جای مناسب استفاده کنیم.

مرتبط با موضوع بنویسیم.

کدام یک از موارد بالا را در نوشته‌تان رعایت کردید؟ گل کنار آن را رنگ بزنید.

آنچه می‌آموزیم ۲

بیت‌های زیر را با هم بخوانیم:

ندانم چه‌ای هرچه هستی تویی

جهان را بلندی و پستی تویی

آن را که نیست عالم غم، نیست عالمی

شادی ندارد آنکه ندارد به دل غمی

من در میان جمع و دلم جای دیگر است

هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای

سؤال واژه‌های سبز و قرمز چه رابطه‌ای با یکدیگر دارند؟

تصویر زیر، شکلی از این رابطه است.

رابطه‌ی دو کلمه‌ای که از نظر معنایی مخالف هم هستند، «تضاد» نامیده می‌شود.

آنچه می‌آموزیم ۳

درس‌هایم را خواندم تا در امتحاناتم موفق شوم.

وقتی که مادرم به خانه آمد، من خواب بودم.

علی به مسجد رفت سپس نمازش را خواند.

سؤال هر کدام از عبارتهای داده شده چند جمله است؟

• چه چیزی بین جمله ها، پیوند برقرار کرده است؟

◀ **حروف ربط:** به حرفهایی که دو جمله را به یکدیگر وصل می کنند، «حرف ربط» می گویند. این

حروف عبارتند از: که، وقتی که، تا، سپس، و، اما، ولی و ...

این گوی و این میدان

واژه آموزی

۱ با توجه به متن درس، کلمه‌ی هم‌معنی را پیدا کرده و در جای خالی بنویسید.

الف) جهانی که در آن زندگی می کنیم، _____ (پُر) از شگفتی هاست.

ب) مطالعه در طبیعت و _____ (فکر کردن) درباره‌ی آن، راه مناسبی برای شناخت خداست.

ج) گاهی علف‌های نازک و لطیف از میان _____ (مکانی پر از سنگ سخت) سردر می آورند.

۲ کلمه‌های هم‌معنی و متضاد را پیدا کرده و در جای مناسب قرار دهید.

شنوا - کریم - مرتفع - ناشنوا - خسیس - کر - بخشنده - غصه - شادی - بلند - غم - کوتاه

متضاد	هم‌معنی	کلمه
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

۳ متضاد هر کلمه را در مقابل آن بنویسید.

استقلال ≠ _____

ناامیدی ≠ _____

زندگی ≠ _____

• برای یکی از موارد بالا جمله‌ای بسازید که هر دو کلمه‌ی متضاد در آن باشد.

۴ حروف درهم ریخته‌ی زیر را مرتب کرده و کلمه‌ی کامل را در جای خالی بنویسید.

به صداهای کوتاه و _____ (ا ل د ب ن) گوش بده تا _____ (ف ه ر آ ی د)های
ساکت خدا را بشناسی. بادها سفر می‌کنند. علف‌ها _____ (ش ر د ا) می‌کنند.
(ک و ع ب ن ت ا ه) بین زمین و آسمان تار می‌بافند.

زبان و ادبیات

۵ هر یک از واژه‌ها، می‌خواهند به کلمه‌ی هم‌قافیه‌ی خود برسند. آنها را به هم وصل کنید.

مرد

کار

آرام

نام

مار

سرد

۶ با استفاده از نشانه‌های ربط (اما، چون، و، تا، ولی) جاهای خالی را پر کنید. سپس داستان را تا دو خط ادامه

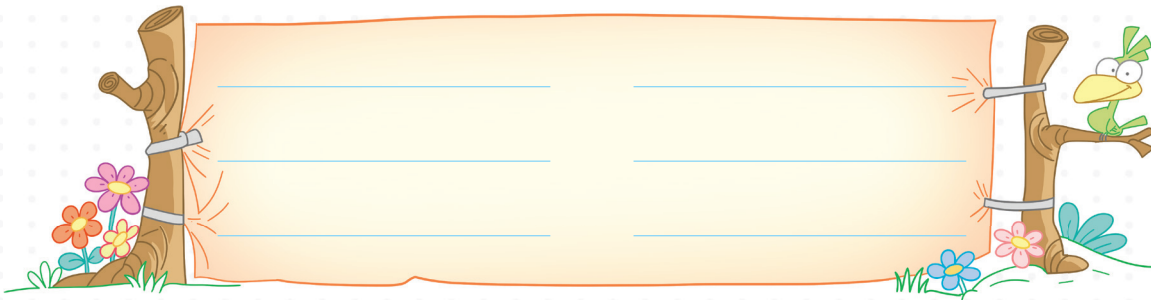
داده و اسمی برای آن انتخاب کنید.

آن روز پدر بزرگ بسیار خسته بود. به خانه‌ی ما آمد _____ خواهرم از دیدن او خوشحال نشد
او فردای آن شب امتحان سختی داشت _____ نمی‌توانست در کنار پدر بزرگ
بنشیند. مادرم برای او برنامه‌ای تنظیم کرد _____ بتواند درس‌هایش را بخواند

۷ شکل قالب شعری «رقص باد، خنده‌ی گل» را با توجه به طرز قرار گرفتن قافیه‌ها، ترسیم کنید.

درک مطلب

۸ مفهوم هر یک از بیت‌های زیر را بنویسید.

چاره‌ی ما ساز که بی‌یاوریم گر تو برانی، به که روی آوریم؟

یار شو، ای مونس غمخوارگان چاره کن ای چاره‌ی بیچارگان

۹ برای جدول زیر، سؤال‌های مناسب بسازید.

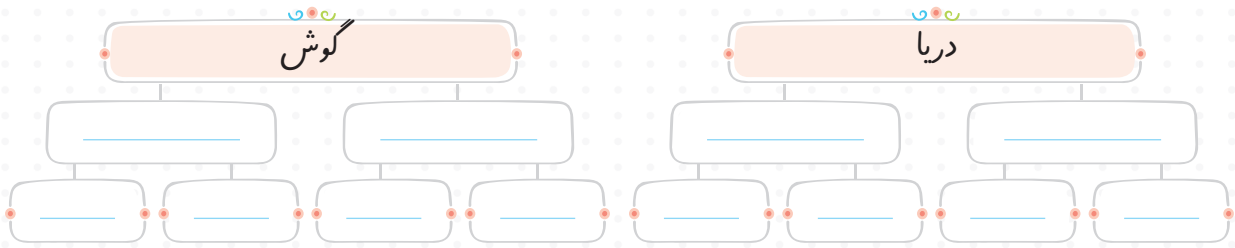
ک	د	د	و
ا	ر	ر	ل
ش	ه	س	ی
و	پ	س	ا
م	س	س	و

_____	۲	_____	۱
_____	۴	_____	۳
_____	۶	_____	۵
_____	۸	_____	۷

۱۰ با حرف آخر هر کلمه، کلمه‌ای مرتبط با «آفریده‌های خدا» بسازید.

۱۱ هریک از آثار را به صاحب اثر وصل کنید.

۱۲ واژه‌های جا افتاده‌ی شعر را بنویسید.

ای همه هستی ز تو _____ شده
 از پی توست این همه امید و _____
 خاک _____ از تو توانا شده
 هم تو ببخشای و _____ ای کریم

• واژه‌های جا افتاده را در یک جمله به کار ببرید.

۱۳ با توجه به شعر «رقص باد، خنده‌ی گل» بیت مربوط به هر مفهوم را زیر آن بنویسید.

الف) برگ‌های درخت نارون، به رنگ زرد و نارنجی درآمد.

ب) پرستو دوباره در حالی که آواز می‌خواند می‌آید و در اینجا لانه می‌سازد.

۱۴ با توجه به معنا و املاي هر کلمه، جاهای خالی را پر کنید.

- الف) عنکبوت‌ها، بین زمین و آسمان، تار _____ . (می‌تند - می‌طنند)
 ب) ما نباید به _____ از کنار پدیده‌های زیبای آفرینش بگذریم. (ساده‌گی - سادگی)
 ج) انسان با مطالعه در طبیعت، از خدا _____ می‌کند. (سپاسگذاری - سپاسگزاری)

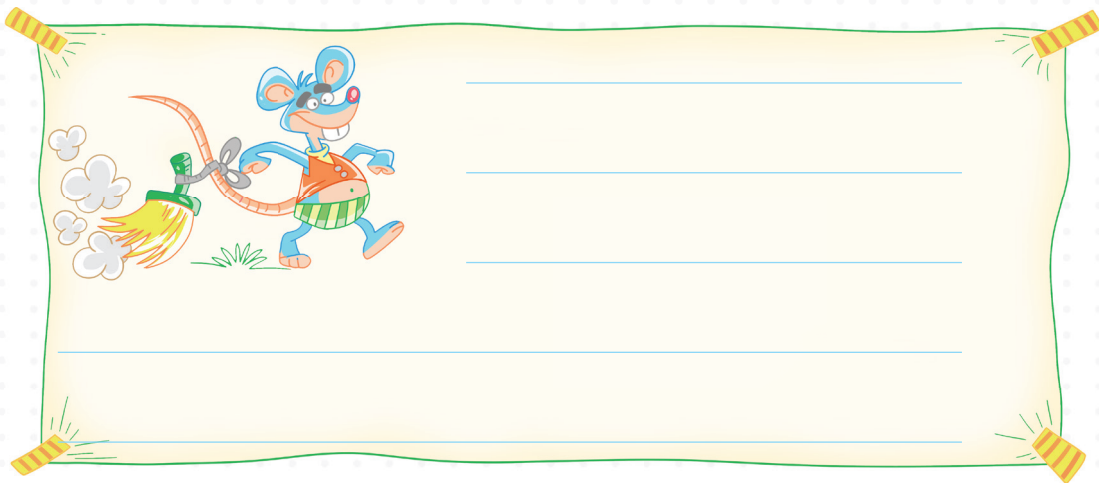
۱۵ در هر واژه روی حرف نادرست، خط بکشید.

۱۶ در جاهای خالی علامت نگارشی مناسب قرار دهید.

- به هر طرف که نگاه می‌کنیم آفریده‌های زیبای خداوند را می‌بینیم این جهان دفتري است
 که خدای مهربان به پاکی و زیبایی در آن نگاشته و می‌نگارد یکی از نویسندگان می‌گوید
 هیس گوش بده به آفریده‌های ساکت خدا گوش بده

۱۷ تصویر زیر کدام ضرب‌المثل را به خاطرتان می‌آورد؟ درباره‌ی آن چند خط بنویسید.

واژه‌نامه تصویری

سنگلاخ: زمینی که در آن سنگ فراوان باشد.

تأمل کردن: فکر کردن

تالاب: برکه

واژه‌های هم‌خانواده

هم‌معنی	هم‌فائوره	واژه
بخشنده	کرم	کریم
یار	انس، انیس	مونس
نوازش نکنی	نواختن	ننوازی

سایر واژه‌ها

سرافراز: سربلند	بیم: ترس	برانی: دورکنی
گوارا: خوشایند	شگفت: عجیب	شکوه: عظمت

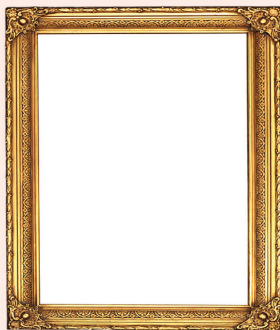
فضل خدا

درس دوم

یک دوست تازه

دانش آموز کلاس پنجم سلام! من سعدی شیرازم. همان کسی که گفت:

فضل خدای را، که تواند شمار کرد؟
یا کیست آنکه شکر یکی از هزار کرد؟

من قصیده‌ها و غزل‌های زیادی در دیوان اشعارم سروده‌ام. راستی شما کتاب بوستان و گلستان را دیده‌اید؟ آنها هم سروده‌ی من هستند. می‌خواهید بدانید من در چه قرنی زندگی کرده‌ام؟

لسعدی

از نامم کمک بگیرید:

تصویر من را از انتهای کتاب بردارید و در قاب روبه‌رو بچسبانید.

بیشتر بیاموزیم

آموختیم که «قافیه» واژه‌های هم‌آهنگی است که در پایان مصراع‌ها می‌آید. حالا جای قافیه را در

شعر «فضل خدا» بررسی می‌کنیم:

★	_____	★	_____
★	_____		_____
★	_____		_____
★	_____		_____

سؤال این شکل از قالب شعری، چه تفاوتی با قالب مثنوی دارد؟

قالب شعری است که مصراع اوّل و تمام مصراع‌های زوج آن با هم، هم‌قافیه باشند. شاعران معمولاً برای ستایش خدا، وصف طبیعت، مدح بزرگان و پند و اندرز از این قالب استفاده می‌کنند.

آنچه می‌آموزیم ۱

- دوست خوبم، موفقیت تو را در مسابقات شعر و داستان‌نویسی تبریک می‌گویم.
- وای! دیدی چه بلایی بر سرم آمد؟! همی کتاب‌هایم زیر باران خیس شد.
- آقای کریمی، درگذشت مادرتان را به شما تسلیت می‌گویم.
- چه طبیعت دل‌انگیزی!

سؤال آیا لحن خواندن شما در همه‌ی عبارت‌ها یکسان بود؟

ما باید در هنگام خواندن هر نوشته‌ای، با توجه به معنی جمله و موقعیت مکانی، **لحن** خود را تغییر دهیم.

آنچه می‌آموزیم ۲

سؤال کدام یک از این علائم نگارشی را می‌شناسید؟

نقطه (.) ← در پایان جمله‌های خبری می‌آید.

ویرگول (،) ← برای مکث در میان جمله یا جدا کردن واژه‌ها استفاده می‌شود.

علامت سؤال (؟) ← در پایان جمله‌های پرسشی می‌آید.

علامت تعجب (!) ← معمولاً در پایان جمله‌های عاطفی می‌آید.

دو نقطه (:) ← برای نقل قول یا شمردن چیزها به کار می‌رود.

در نوشتن هر متنی، استفاده از نشانه‌های نگارشی، لازم و ضروری است؛ زیرا خواننده می‌تواند

راحت‌تر نوشته‌ی ما را بخواند و مفهوم آن را سریع‌تر درک کند.

این گوی و این میدان

واژه آموزی

۱ در مفهومی که آورده شده، بعضی واژه‌ها معنی نشده‌اند. معنی آنها را بنویسید.

فضل خدای را که تواند شمار کرد؟ یا کیست آنکه شکر یکی از هزاران خدا را بگوید؟

الف چه کسی می‌تواند خدا را بشمارد؟ یا چه کسی می‌تواند شکر یکی از هزاران نعمت خدا را بگوید؟

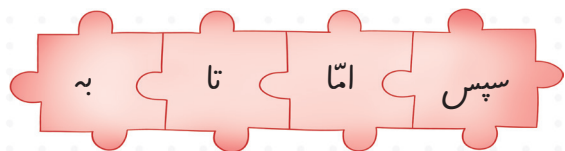
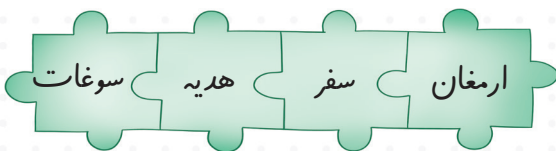
ب بحر آفرید و برّ و درختان و آدمی خورشید و ماه و انجم و لیل و نهار کرد

ب دریا و درختان و انسان‌ها را آفرید و خورشید و ماه و شب و را به وجود آورد.

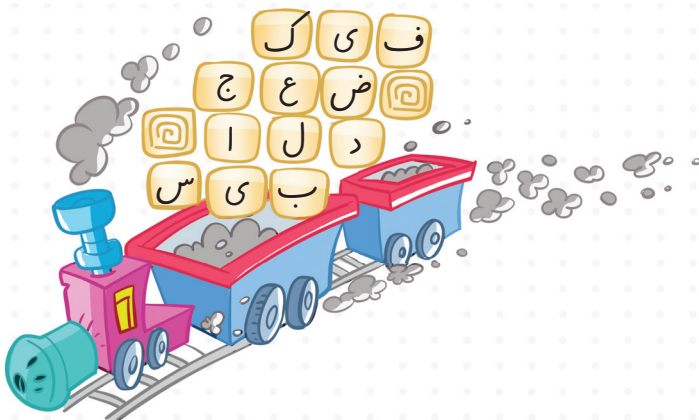
ج توحید گوی او نه بنی آدم‌اند و بس هر بلبلی که زمزمه بر شاخسار کرد

ج فقط توحید گوی او نیستند، بلکه هر پرنده‌ای که روی می‌خواند، شکر او را می‌گوید.

۲ در هر گروه، یکی از واژه‌ها ناهماهنگ است. آن را پیدا کنید.

۳ واژه‌های زیر را در جدول پیدا کرده و با حروف باقی مانده، رمز جدول را بنویسید.

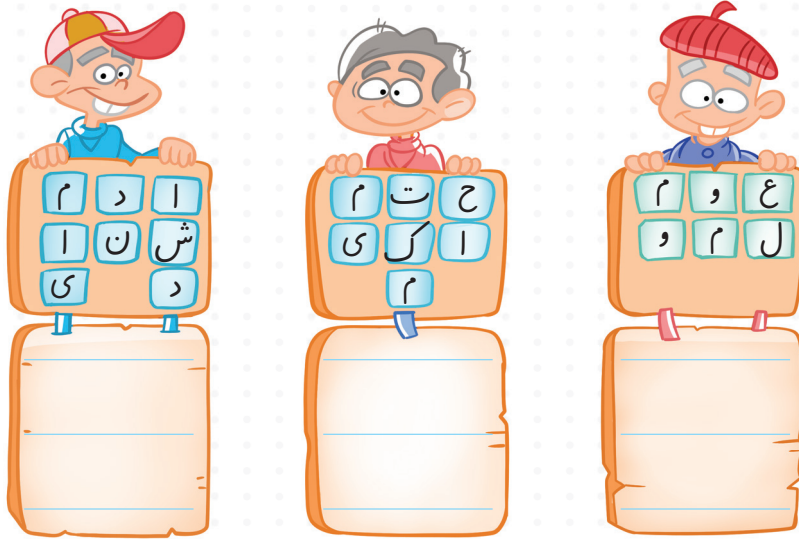
فضل - جالب - کج - بلی

رمز جدول:

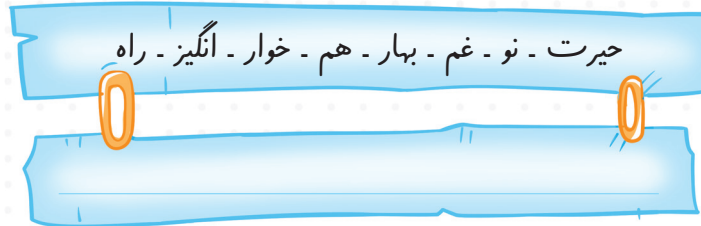

۴ در هر گروه، با حروف درهم ریخته، سه کلمه هم خانواده بسازید.

زبان و ادبیات

۵ با استفاده از واژه‌های داده شده، واژه‌های جدید و معنادار بسازید.

۶ در بیت‌های زیر، واژه‌های قافیه را مشخص کنید.

الف) فضل خدای را که تواند شمار کرد؟ / یا کیست آن که شکر یکی از هزار کرد؟

ب) برگ برگ گل به رقص باد ریخت / رشته‌های بیدین از هم گسیخت

درک مطلب

۷ مریم را برای پیدا کردن کتاب‌های مورد نظرش راهنمایی کنید.

الف) کتابی می‌خواهم که در قالب مثنوی باشد و با ستایش خدا شروع شده باشد.

ب) کتاب داستانی می‌خواهم که در آن درباره‌ی ویژگی‌های خوب و بد، مطالبی آمده باشد.

ج) می‌خواهم یکی از آثار سعدی شیرازی را مطالعه کنم.

۸ با توجه به تصویر، در جای خالی واژه‌های مناسب قرار دهید.

در فصل بهار، طبیعت، جانی دوباره می‌گیرد. _____ بر درختان و _____ ی

زیبا می‌بارند. انسان‌ها همگی شاد هستند و خداوند را به خاطر همی نعمت‌هایش _____

می‌گویند. _____ بر روی _____ آواز می‌خوانند. ما می‌توانیم با تأمل

و _____ در این پدیده‌ها، خدا را بشناسیم.

حفظ شعر

۹ در هر ردیف، بیتی بنویسید که هر دو کلمه، در آن باشد.

_____ **فصل - شکر**

_____ **زمره - بلبل**

۱۰ ادامه‌ی هر یک از بیت‌های زیر را بنویسید.

_____ بحر آفرید و _____

_____ اجزای خاک مرده _____

املا

۱۱ در هر ردیف، شکل درست کلمه را انتخاب کرده و در جای خالی بنویسید.

- الف) آن مرد زیر سایه‌ی درخت _____ نشست. (گرده‌کان - گردکان)
- ب) ریشه، آب و غذای کافی را از زمین _____ می‌کند. (جذب - جزب)
- ج) واژه‌های _____ و بر مخالف یکدیگر هستند. (بحر - بهر)
- د) در خواندن داستان‌ها باید به _____ توجه کنیم. (لن - لحن)

۱۲ حرف جا افتاده‌ی هر کلمه را بنویسید.

الف — سرور ب — خرید — ه ج — تامل د — جا — یز ه — سراغ

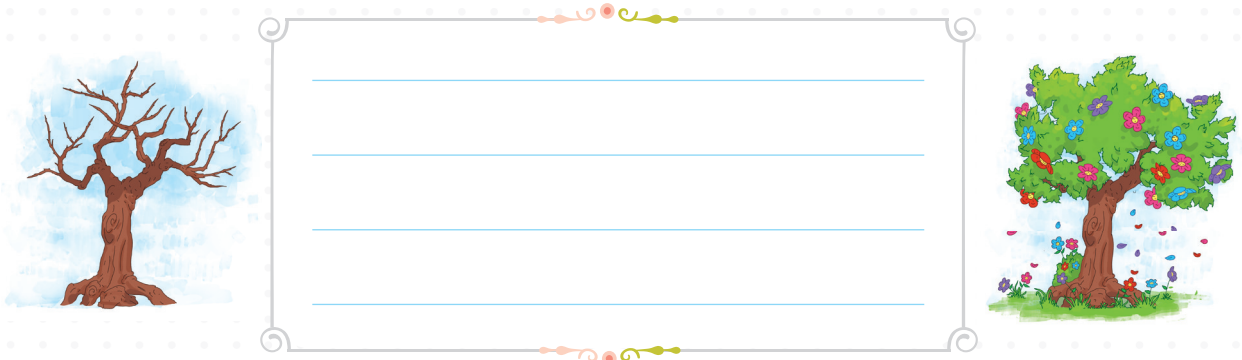
۱۳ هر ضرب‌المثل را با عبارتی متفاوت از اصل آن، به پایان برسانید.

الف ماهی را هر وقت از آب بگیری

ب مرغ هسایه

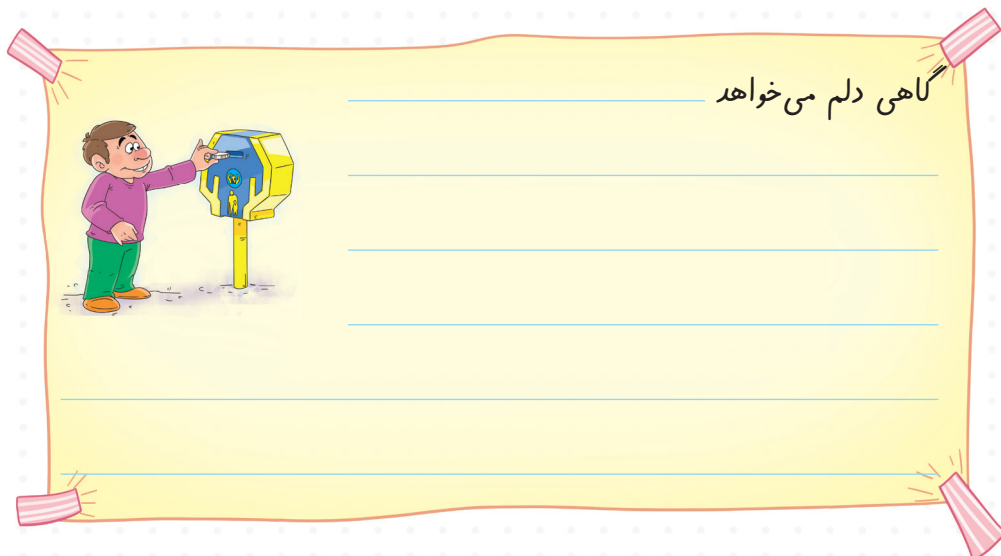
۱۴ با توجه به تصویرها پاسخ دهید.

الف دو تصویر را با یکدیگر مقایسه کرده و تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها را بنویسید.

ب آیا می‌توانید از متن درس، بیتی را انتخاب کنید که هر دو تصویر در آن باشد؟

۱۵ با توجه به تصویر، عبارت زیر را تا دو بند ادامه دهید. (رعایت علائم نگارشی فراموش نشود.)

گاهی دلم می‌خواهد

واژه‌نامه تصویری

کارپوشه کتاب کار فارسی پنجم دبستان . درس دوم . فصل خدا

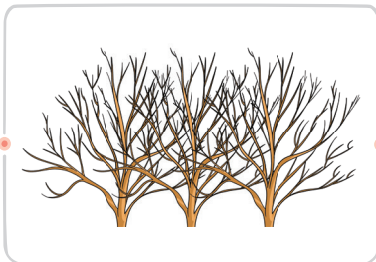
بَر: خشکی

بحر: دریا

انجم: ستارگان

شاخسار: محلی پر از شاخه‌های درخت

جالیز: زمین کشاورزی

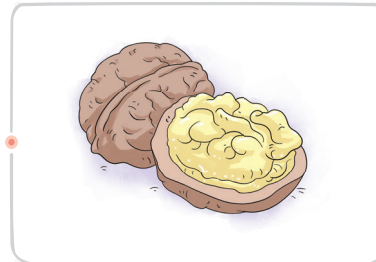
بنی آدم: انسان‌ها

نهار: روز

لیل: شب

گردکان: گردو

واژه‌های هم‌خانواده

هم‌معنی	هم‌خانواده	واژه
آفرین گفتن (به خاطر نیکویی)	حسن	تحسین
شکل چیزی را در ذهن آوردن، خیال	صورت	تصوّر
بخشش	فضیلت	فضل

کلاس: _____

نام: _____

تاریخ: _____ / _____ / _____

پایانی فصل اول

نام خانوادگی: _____

گزینه‌ی درست را با علامت مشخص کنید.

۱ شعرهای «فضل خدا» و «رقص باد، خنده‌ی گل» به ترتیب از کدام شاعران است؟

الف) پروین اعتصامی - پروین دولت‌آبادی ب) سعدی - پروین دولت‌آبادی ج) سعدی - نظامی د) نظامی - حسین سیدی

۲ رابطه‌ی کدام دو واژه، با دیگر گزینه‌ها متفاوت است؟

الف) ناراحت، غمگین ب) شب، روز ج) شلوغ، خلوت د) لطیف، زبر

جاهای خالی را با واژه‌های مناسب کامل کنید.

شگفتی‌ها - نسیم - جالیز - نگاشته

۳ مردی سوار بر الاغش به یک _____ خربزه رسید.

۴ برکه با کمک _____ ملایمی که می‌وزید، شروع به تکان خوردن کرد.

۵ همین آب گوارایی که زندگی ما به آن وابسته است، یکی از _____ است.

۶ این جهان دفتری است که خداوند به زیبایی در آن _____ و می‌نگارد.

وصل کنید.

۷ هر واژه را به هم‌معنی آن، وصل کنید.

شب فضل بخشش تأمل فکر کردن لیل انسان‌ها درنگ صبر کردن بنی‌آدم

کلاس: _____

پایانی فصل اول

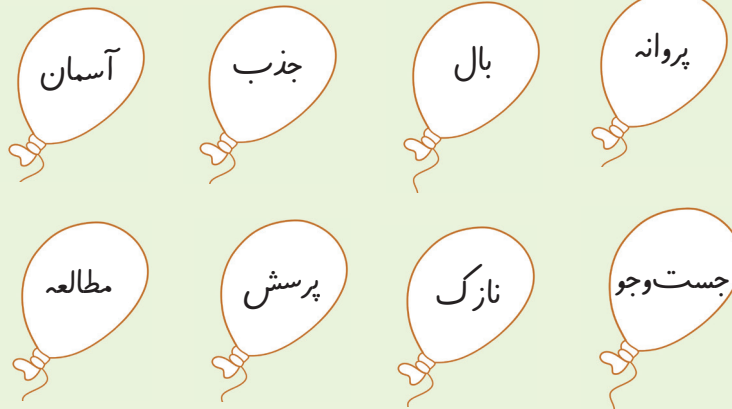
نام: _____

تاریخ: _____ / _____ / _____

نام خانوادگی: _____

به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۸ در هر گروه، یک واژه با بقیه متفاوت است. آن را رنگ کنید.

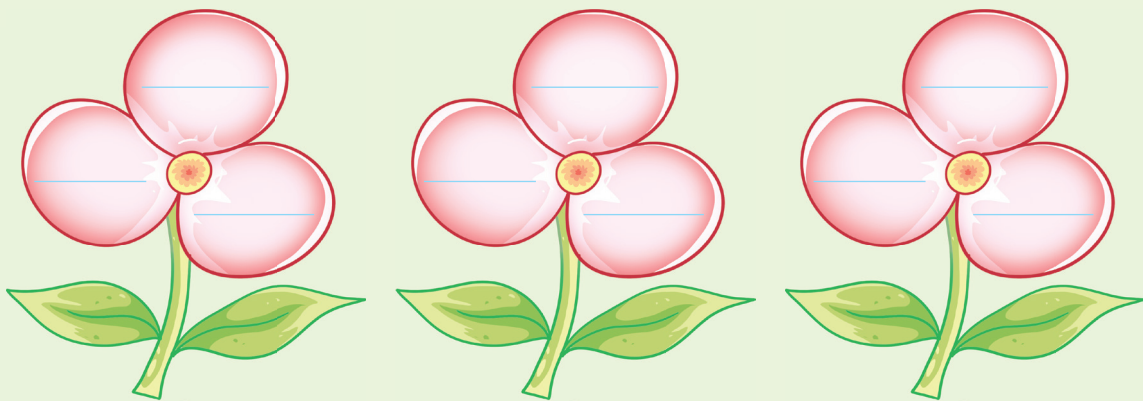

۹ کلمه‌های زیر را به ترتیب حروف الفبا شماره‌گذاری کنید.

 تماشا فضل احساس تأمل بحر زمزمه

۱۰ از میان کلمه‌های زیر، واژه‌های هم‌خانواده را پیدا کرده و در یک گروه بنویسید.

معلوم - خندان - شهید - معلم - شاهد - لبخند - علم - خندیدن - مشهد

۱۱ جاهای خالی متن را با علائم نگارشی مناسب پر کنید.

 پروانه‌ی مغرور وقتی دید که دیگران به او توجهی نمی‌کنند غمگین به روی گل سرخی که گلبرگ‌هایش را باز کرده بود نشست ناگهان با شگفتی گفت به به تو چقدر زیبا هستی

نام: _____

نام خانوادگی: _____

کلاس: _____

تاریخ: _____ / _____ / _____

آزمون
پایانی فصل اول

۱۲ مفهوم بیت‌های زیر را بنویسید.

توحیدگوی او، نه بنی آدم اند و بس هر بلبلی که زمزمه بر شاخسار کرد

چاره‌ی ما ساز که بی‌یاوریم گر تو برانی به که روی آوریم

۱۳ بیت‌های زیر را کامل کنید.

کرد دهقان، دانه‌ها در زیر خاک _____

باز می‌آید _____ باز می‌سازد در اینجا _____

اهداف	بله	تا حدودی	خیر
دانش آموز با واژه‌های هم‌معنی و متضاد آشناست.			
دانش آموز از نشانه‌های ربط به درستی استفاده می‌کند.			
دانش آموز تاریخ ادبیات را می‌داند.			
دانش آموز علائم نگارشی را می‌شناسد.			
دانش آموز شعر حفظی را به یاد دارد.			

کتاب خوان باهوش

مرغ ماهی‌خواری لب بر که نشسته بود و به ماهی‌های توی آب نگاه می‌کرد. او پیر و ناتوان شده بود و از اینکه دیگر نمی‌توانست ماهی بگیرد، حسرت می‌خورد. با خود گفت: «ماهی‌خوار بیچاره! دست کم حيله‌ای به کار بیند! اگر بخوای همینجا بنشین، از گرسنگی خواهی مرد.»

خرچنگی به سوی مرغ ماهی‌خوار رفت و به او گفت: «چرا این قدر گرفته‌ای؟» ماهی‌خوار که در ذهنش حيله‌ای آمده بود گفت: «امروز دو جوان ماهی‌گیر به اینجا آمدند و با هم قرار گذاشتند تا ماهی‌های این برکه را در تور بیندازند.» خرچنگ به سرعت نزد ماهی‌ها رفت و به آنها خبر داد. ماهی‌ها از مرغ ماهی‌خوار کمک خواستند تا آنان را به برکه‌ای دیگر ببرد. مرغ ماهی‌خوار که منتظر این پیشنهاد بود با کمال میل پذیرفت. همه‌ی ماهی‌ها برای رفتن عجله داشتند. مرغ ماهی‌خوار دست به کار شد. تعدادی از آنها را برداشت و با خود برد. سپس در گوشه‌ای نشست و آنها را خورد. ماهی‌خوار وقتی تمام ماهی‌ها را از برکه خارج کرد، به فکر خوردن خرچنگ افتاد.

به او گفت: «تک و تنها می‌خواهی اینجا چه کار کنی؟»

بیا تا تو را هم ببرم.» خرچنگ برای فرار از درد تنهایی بر

پشت ماهی‌خوار سوار شد. هنگام پرواز، استخوان ماهی‌ها را

دید و دلش برای آنها سوخت. در یک لحظه، چنگال‌های قوی

خود را دور گردن ماهی‌خوار انداخت و او را از پای در آورد.

خرچنگ از اینکه به ماهی‌خوار اعتماد کرده بود بسیار ناراحت و

غمگین شد و خود را سرزنش کرد.

گفت و گو کنید

- ۱ ماهی‌ها برای نجات جان خود چه راهی را انتخاب کردند؟
- ۲ حيله‌ی مرغ ماهی‌خوار برای خوردن ماهی‌ها چه بود؟
- ۳ چه چیزی باعث شد تا خرچنگ به حيله‌ی مرغ ماهی‌خوار پی ببرد؟
- ۴ کاری که خرچنگ انجام داد چه اشکالی داشت؟
- ۵ از این داستان چه نتیجه‌ای می‌گیریم؟